

Weg tentamens, weg colleges

De overheid trekt zich terug, de burger moet steeds meer zelf regelen. In de serie Red jezelf! onderzoekt de Volkskrant met welke keuzes, problemen en kansen de moderne mens wordt geconfronteerd. Vandaag: schoolvernieuwing. Dit artikel maakt deel uit van een serie die op 26 juni is begonnen.

Donderdag 5 augustus 2004 - Door Gerard Reijn - Met Feedback van Reinder Vrielink.

Colleges? Joost van der Rest en Anton Tieleman kijken elkaar aan, tellen in hun hoofd uren bij elkaar op en komen dan tot de slotsom: een halve dag per week. Tentamens? Opnieuw denkende blikken. Ja, van drie vakken zijn er nog tentamens, maar alleen maar omdat die nog niet zijn omgezet in assessments. Dat gaat volgend jaar alsnog gebeuren. Hoewel, statistiek, dat blijft wel een tentamen. Al zal het voortaan proeftoets heten.

De opleiding technische bedrijfskunde aan de Avans Hogeschool in Tilburg is in de greep van de onderwijsvernieuwing. Er worden geen vakken meer gegeven; hooguit is sprake van 'vage richtingen'. Geen verplichte literatuurlijsten, geen lesroosters. In grote lijnen komt het er bij technische bedrijfskunde op neer dat je het als student zelf maar uitzoekt, als je je maar vaardigheden en kwaliteiten eigen maakt.

Tieleman moet toegeven dat dat aanvankelijk niet makkelijk was. 'Je kunt niet achterover leunen en afwachten wat er gaat gebeuren. Je moet er zelf iets van maken. Het duurde bij mij een halfjaar voor ik dat door had. Sommigen lukt dat nooit, die hebben een probleem. Maar als je tijdens je studie geen initiatief neemt, word je later geen goede ondernemer.'

Van der Rest deed, voor hij met technische bedrijfskunde begon, een hbo-opleiding verpleegkunde. 'Dat ging zo: je kreeg een boek, daar kreeg je tien vragen over, van die waar-of-niet-waarvragen. Dus je las alleen even de samenvattingen van de hoofdstukken, dan gokte je er meestal wel genoeg goed. Dat was het. Je kunt moeilijk zeggen dat je dan de stof in je vingers had.'

Nee, dan technische bedrijfskunde.

'Je moet zelf je literatuur vinden. Dat betekent dat je leert zoeken, dat heb je later in je baan ook nodig, want er wordt je straks niets aangereikt. Bovendien is je literatuur altijd heel up-to-date. Je bestudeert de stof veel intensiever dan wanneer je van iemand een lijst met boeken krijgt.'

Hij vindt het geweldig dat iedereen zijn eigen programma bedenkt en samenstelt. 'Je ziet dat studenten veel meer op school zijn, steeds met elkaar in overleg hoe ze dingen moeten aanpakken. Als je naar school moet, ben je ook zo snel mogelijk weer weg, maar hier zitten we vaak om negen uur al hard te werken.'

Om hun punten te halen, leggen de studenten geen tentamens af maar krijgen een assessment, een toetsingsgesprek met een docent. Dat gesprek wordt gevoerd op basis van een map (portfolio) met documenten en 'feedback' van docenten, externe deskundigen, medestudenten of van wie dan ook. De portfolio en het gesprek moeten bewijzen dat de studenten de gewenste competentie (bijvoorbeeld mondelinge vaardigheid, initiatief, creativiteit, klantgerichtheid) onder de knie hebben en die ook hebben toegepast.

Bij dit alles speelt de docent een andere dan de klassieke docerende rol: hij begeleidt de student bij de uitvoering van zijn eigen plannen. In de newspeak van Technische

Bedrijfskunde heet hij meestal coach.

Altijd heeft de overheid, in casu de onderwijsinstelling, bepaald waar het onderwijs over moest gaan en hoe het gegeven zou worden. Leerdoelen werden gesteld, literatuurlijsten opgegeven, tentamens afgenomen, cijfers uitgedeeld.

Maar onder leiding van onderwijsvernieuwer Fred van Hoek van het bureau Fred en Pim is een jaar geleden een ware revolutie uitgebroken bij Avans. Van Hoek is van de zweverige soort ('het is soms moeilijk te zeggen wat ik doe'), maar houdt wel van concrete actie ('het is beter achteraf vergiffenis te vragen dan vooraf toestemming'). Hij staat een vorm van onderwijs voor die wars is van overheid, van regelzucht, van autoriteit, want: 'Ik wil studenten en docenten afhelfen van hun aangeleerde hulpeloosheid.' Altijd maar programma's voor ze opstellen: studenten wordt de lust ontnomen zelf iets te ondernemen.

Van Hoek rekent zichzelf tot een brede vernieuwingsgolf die bezig is met een 'paradigmatische verschuiving' in het onderwijs. Hij rekent zich tot de zelfde beweging als de lederwijsscholen, die vraaggestuurd onderwijs aanbieden op basis- en middelbare scholen.

Zelfs de studentenorganisatie ISO spant zich in voor de nieuwe onderwijsvormen.

Voorzitter Madelijn Hofmeister: 'De overheid moet veel meer ruimte bieden voor een persoonlijke invulling van het studieprogramma. Zo moet het ook mogelijk zijn om je studie tijdelijk te onderbreken, of om parttime te studeren. Al dat soort dingen worden door de overheid systematisch tegengewerkt.'

Van Hoek zet zich vol vuur af tegen de bureaucratische regels, tegen 'manageritis', en tegen gebrek aan lef. 'Iedereen spreekt tegenwoordig van competentiegestuurd onderwijs, maar niemand heeft het lef om ook de consequenties te trekken.'

Feedback van Reinder Vrielink

De visie is goed. Af van de reproductie van boekenkennis; Slagen met een 5.6 en na de vakantie alles weer vergeten zijn. Leren doe je, door het zelf te ervaren. Je wordt beoordeeld op basis van een assessment, waarin gekeken wordt naar competentieontwikkeling.

Leren doe je als sociaal dier wel in een groep. Sociaal constructivisme is de onderliggende leerpsychologie die ik aanhang en die uitstekend bij bovenstaande visie aansluit (of andersom).

Als onderwijsinstelling moet je zorgen voor een gedegen opbouw van de modules die je aanbiedt. Er moet samenhang, onderlinge verbanden, groei inzitten. Ook moet het te behalen niveau en de te ontwikkelen competenties op basis waarvan je het assessment doet van te voren goed bepaald worden.

Daarnaast zul je zo nu en dan inspirerende colleges, voorstellingen of iets dergelijks moeten geven. De jongeren moeten op een hoger niveau uit komen en hebben daarvoor enkele voorbeelden nodig.

Het leren moet gericht zijn op het maken van een product. In het digitale portfolio beschrijft de student het proces van het tot stand komen van het product, de evaluatie van het product en in het portfolio zit een reflectieverslag. Tevens wordt het product (aan publiek) gepresenteerd.

Ook zal de onderwijsinstelling een gedegen facilitering moeten leveren. In de eerste plaats de tutor of een tutorenteam dat stuurt. Sturend in de discussiefora van de elektronische leeromgevingen. Tussentijds feedback gevend op de digitale portfolio's.

Groep bijeenkomsten moeten frequent en met regelmaat georganiseerd worden (leren in een groep, leren met en van elkaar). Ook zullen er voldoende computers met (snelle) internetfaciliteiten in voldoende mate aanwezig moeten zijn zodat studenten niet hoeven te wachten. De gebouwindeling moet aangepast zijn; werk- en collegieruimte in allerlei groottes (van 5 tot 100! werkplekken).

Ten slotte: Een goed initiatief van de Volkskrant om deze discussie te starten. Een goede visie welke op korte termijn ook het voortgezetonderwijs zal bereiken.